

Vasvári Zoltán

Még egyszer a palócföldi népmeséről Válasz Nagy Zoltán észrevételeire

Igen nagy megtiszteltetés és öröm számomra, hogy a palócföldi népmesekincset – egy nem szaktudományos folyóirat lapjain – bemutatni szánt tanulmányomhoz az anyagot ma talán legjobban ismerő gyűjtő, kutató, *Nagy Zoltán* tanár úr fűz megfontolandó, újabb adalékokat közlő és további vitára ösztönző megjegyzéseket (*Palócföld*, 1999/3.).

Különösen örvendetesnek tartom, hogy több mint tíz évvel a négykötetes palóc monográfia megszületése után – amelyben sajnos a népmeséről nem olvashatunk – vita bontakozhatott ki a palóc népi kultúra e fontos alkotórészéről.

Mindenekelőtt egy általános, magyarázkodó megjegyzést kell tennem, nem is elsősorban a magam, hanem a szerkesztőség nevében. Eredeti tanulmányom, amely, gondolom, rendelkezésre áll a szerkesztőségben, tudományos jegyzetapparátussal és több mint félszáz tételes irodalomjegyzékkel készült. Sajnos ezek közlésétől terjedelmi okokból, továbbá a lap jellegére figyelemmel el kellett tekintenem.

Nagy Zoltán bírálatában két szempontot vet fel.

1. Az 1989-es palóc monográfia megnyugtatóan tisztázta, hogy hol élnek a palócok. A monográfia hat nagyobb, palócok lakta területet állapít meg. Nagy Zoltán véleménye szerint, ahol a palóc nyelvjárást beszélnek, sőt, még szűkítve: ahol az a hangot ajakkerekítés nélkül, az á-t pedig ajakkerekítéssel ejtik, ott találhatóak a palóc tájegységek.

Filep Antal e vélekedéssel szemben állapítja meg, hogy: „...*problematikus a korábbi nyelvészeti irodalom ún. palóc nyelvjárás fogalma, amely néhány hangtani jelenség alapján az északi magyar nyelvterület nagy részét a palócokhoz köti.*” (Magyar Néprajzi Lexikon, 1981. 4. köt. 166.) Jómagam viszont azt gondolom, és erről próbáltam, talán nem elég világosan és meggyőzően, értekezni tanulmányomban, hogy a kérdés ennél sokkal bonyolultabb a kultúra egy-egy összetevője, így a népmese megítélése esetében is. Bár a nyelvjárási sajátosságainak vizsgálatáról, és a különböző kulturális hatások számbavételéről sem. Ha valóban olyan egyszerű lenne a dolog, ahogy Nagy tanár úr írja – bár úgy vélem, ő sem gondolja így –, akkor valóban nem kellett volna problematikusnak tekintenem pl. Besenyőtelek palóc státusát, amit a tanulmányban meg tettem, és ahogy azt a bírálóm is teszi, noha végkövetkeztetésem ellentétes az övével, és *Katona Lajoséval* egyezik. Azt csak zárójelben jegyzem meg – nyilvánvaló elnézésről van szó –, hogy Besenyőtelek Nagy Zoltán állításával szemben természetesen nem a Tiszántúlon, hanem a Tiszán inne, a hegyvidék és az alföld határán fekszik.

2. A bíráló másik fontos megállapítása, hogy a vizsgált 358 népmesével szemben 401, általam nem említett, újabb mesevariáns létezik még. Ezek számszerűen és minőségükben is fontosabbak a tanulmányban említettekénél, így az minden erénye mellett is torzó maradt; a számomra ködbe vezett mesék nélkül valóban hiteles kép nem rajzolható a palócföldi meseanyagról. Ráadásul tovább rontja a dolgot, hogy két problematikus mesegyűjteményt is felvettem a vizsgált anyagba, a már említett *Berze Nagy-féle* gyűjtést és *Pintér Sándor* 13 „eredeti” palóc meséjét.

Ehhez előljáróban egy általános megjegyzést fűznék. Bár el kell ismernem, hogy a statisztikai vizsgálatba csak tíz, általam fontosnak tartott, s lehet, hogy némiképp önkényesen kiválasztott gyűjteményt vettem fel, a tanulmányban több-kevesebb részletességgel szólok a hiányolt gyűjtések döntő többségéről is.

Nézzük sorjában, hogy is áll a dolog a fentiekre nézve.

Nagy Zoltán először *B. Kovács István* Malac Julcsa. Gömöri népmesék, Pozsony, 1990. c. gyűjteményének 40 meséjét hiányolja. Nos, a tanulmányban B. Kovácsra két ízben is hivatkozom, az anyag számbavételénél megállapítva, hogy „*a nem magyarországi palóc és palóc hatást mutató területeken B. Kovács István gyűjtött*”. Sajnos a már fentebb említett okok miatt a megállapításhoz tartozó 4 irodalmi hivatkozás („*Úgy folyik belőlük a vér, mint a Rima dereka...*” Hét, XXV. (1980), 12. 22. Adalék a gömöri magyarság mesekincsének ismeretéhez. Új Mindenés Gyűjtemény, I. 1980. 140-169.; Mesehagyomány és hagyományozódás Gömörben. Egy baracai példa. Forrás, XVI. (1984), 6. 51-58.; Baracai népköltészet. ÜMNGY, XXV. 1994. Bp.) valóban nem olvasható a tanulmányban, így a nem szakember olvasó csak további pl. könyvtári búvárkodással jöhet rá, mely művekre is gondoltam. Azt viszont meg kell köszönnöm, hogy Nagy Zoltán felhívta az olvasóközönség és a magam figyelmét a *Malac Julcsa*-kötetre.

Dobos Ilona Gyémántkigyó című kötetére hivatkozom, megemlítve, hogy Érsekvadkerten gyűjtött. A falu neve viszont azért nem került fel a helységmutatóba, mert az csak a statisztikailag elemzett 10 gyűjtés gyűjtőpontjait tartalmazza. A két mesélő anyagát közlő kötetben viszont nem a Fejér megyei *Kovács Károly* – mint ahogy Nagy Zoltán állítja –, hanem *Ordódy József* az érsekvadkerti adatközlő, 8 mesével és 4 hiedelemtörténettel. Ordódy 1880-ban született Alsósztrégován, paraszti sorban élő nemes családban és 1966-ban halt meg Érsekvadkerten.

Görög Veronika Berki János varsányi cigány mesemondó magyar és cigány nyelvű repertoárjáról szóló vizsgálatait szintén részletesen bemutatam a tanulmányban, noha a szakirodalmi hivatkozás valóban ez esetben is kimaradt. Abban természetesen egyetértünk, hogy a magyarul elmondott mesék a palóc mesekincs részei.

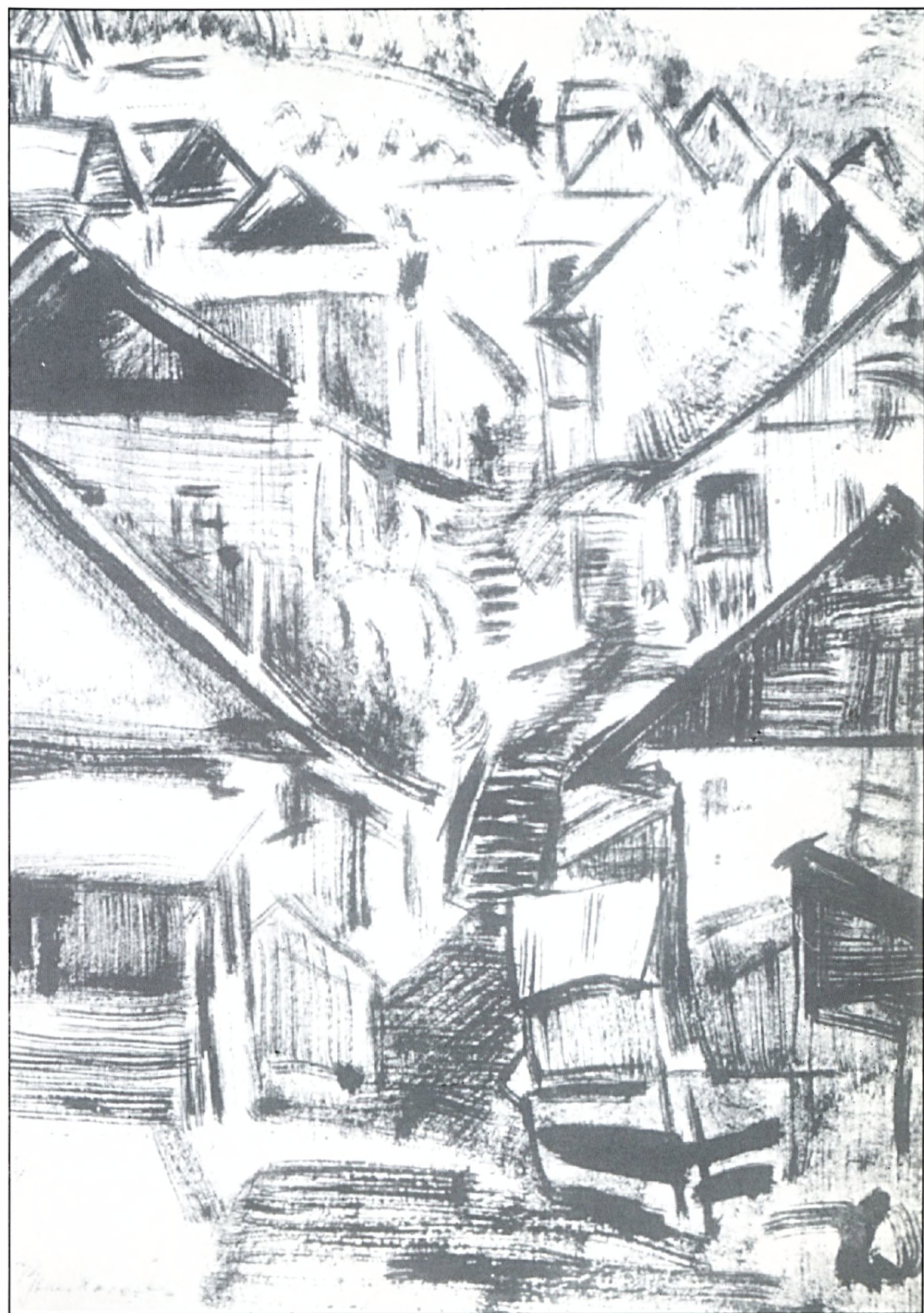
Két felrótt hiányt be kell ismerjek, bár némi magyarázattal ezek esetében is szeretnék élni. A bíráló hiányolja három fontos, az elmúlt évtizedben megjelent gyűjteményét (bennük összesen 239 mesével). A gyermekek számára készített összeállításaira (*A megpatkolt boszorkány*, Bp., 1987; *Az ikertündérek*, Bp., 1990.) hivatkozom, sajnos a könyvcímek említése nélkül, ezek a kimaradt jegyzetekben voltak. Nem szerepel viszont a tanulmányban Nagy Zoltán 1994-es és 1995-ös kötete. Ennek oka, hogy az anyaggyűjtést 1993-mal lezártam, és a kézirat leadásakor már nem egészítettem ki az utóbb megjelent munkákkal. Ezt sajnálom, mert valóban változtathatnak az újabban megismert variánsok az eddig kialakult képen, noha meg kell jegyezni, hogy ezek a lejegyzések a meseanyag alakulásának minőségileg más stádiumában keletkeztek, mint a klasszikus 19. századi és 20. század eleji variánsok.

Kimaradt a vizsgálatból *A magyar népmesetípusok I-II.* kötetének öt gyűjtőtől származó 69 palóc variánsa is. A gyűjtők neve feltétlen említést érdemelt volna (noha *Berze Nagy* egri gyűjtéseiről és *Kálmány Lajos* szerepéről van szó a tanulmányban), utólagos felsorolásukat köszönöm Nagy Zoltánnak. A variánsok elemzésétől viszont azért tekintettem el, mert a forrás egy katalógus, teljes eredeti szövegközlést csak kivételesen ad.

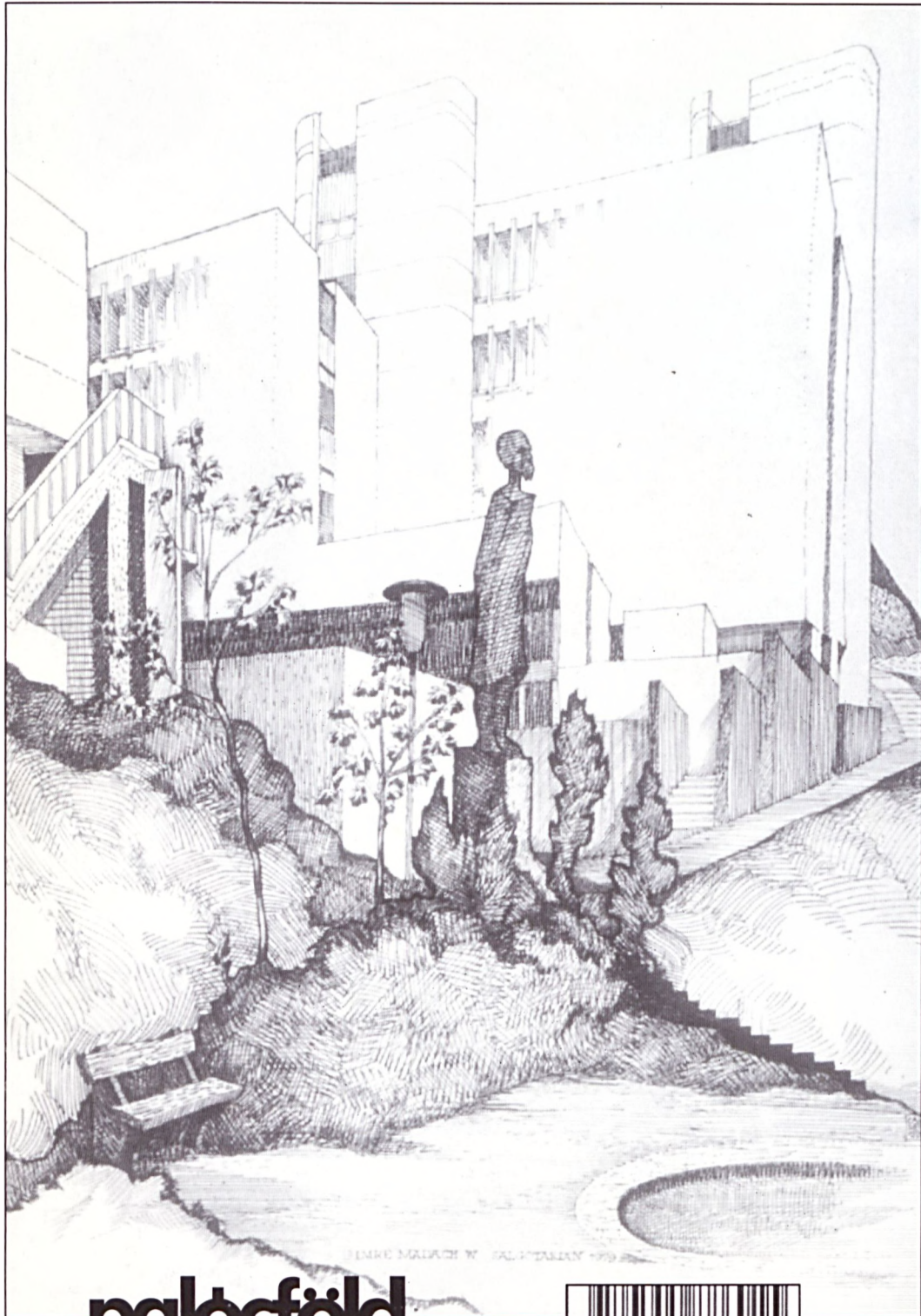
Összegezve tehát azt gondolom, hogy bár természetesen nem volt célom a teljes nyomtatásban megjelent palócföldi meseanyag elemzése, még csak hiánytalan számbavételére sem vállalkoztam, tanulmányom talán fogyatékoságai ellenére is felhívta a figyelmet e fontos kulturális kincsünk meglétére és további vizsgálatának szükségességére. És ha ennyit elértem, talán nem volt minden haszon nélkül publikálása.

Szujó Zoltán grafikája

200 Ft

palöcföld

